

Rola innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu konkurencyjnych regionów

Karolina Olejniczak*

Streszczenie: *Cel* – Ukazanie związku przyczynowo-skutkowego między innowacyjnością małych i średnich przedsiębiorstw, a ich otoczeniem regionalnym.

Metodologia badania – Badanie empiryczne MSP w subregionie oraz analiza wyników innych badań dotyczących innowacyjności przedsiębiorstw.

Wynik – Wnioski dotyczące wzmacniania konkurencyjności badanego subregionu.

Oryginalność/Wartość – Wysoka dla badanego subregionu.

Słowa kluczowe: otoczenie instytucjonalne, kapitał społeczny, instytucje, konkurencyjność, małe i średnie przedsiębiorstwa

Wprowadzenie

Konkurencja pomiędzy firmami wzrasta w dużym tempie z powodu wielu uwarunkowań, takich jak globalizacja, deregulacja, konkurencja globalna i krajowa oraz wprowadzenie nowych technologii (Akman, Yilmaz, 2008). Innowacje są uważane za kluczowy czynnik sukcesu funkcjonowania w skomplikowanym środowisku wzmożonej konkurencji. Wprowadzenie innowacji może zapewnić firmie przejęcie znacznych udziałów w rynku lub wykreować zupełnie nowe możliwości, prowadząc do osiągnięcia ponadprzeciętnych zysków. Strategia innowacji jest częścią strategii firm, zajmującą się wzrostem organizacji przez rozwój nowych produktów, usług, procesów lub modeli biznesu. Jest też głównym strategicznym narzędziem do osiągnięcia przewagi konkurencyjnej i sposobem na kreowanie wzrostu. Przedsiębiorstwa, które potrafią integrować innowacje ze swoją strategią, a strategię włączać w proces innowacji, osiągają przewagę konkurencyjną i optymalizują kreowanie dobrobytu firmy. Ponadto zarządzanie innowacjami angażuje równocześnie dwa powiązane fundamentalne cele konkurencyjności – ulepszoną jakość produktu i ulepszoną jakość technologiczną firm (Goksoy, Vayvay, Ergeneli, 2013). Innowacje są źródłem wzrostu produktywności, pozwalają na adaptację do zmieniających się warunków otoczenia – odpowiadają na presję zewnętrzną oraz wykorzystują możliwości związane ze zmianami na rynkach. Wiążą się również z wysokimi wskaźnikami przedsiębiorczości i zakładaniem nowych przedsiębiorstw. Dla gospodarek wysoko rozwiniętych charakterystyczna jest silna korelacja pomiędzy regionalnymi wskaźnikami innowacji (np. liczna patentów, działalność B+R) oraz

---

* Dipl.-Kauffrau Karolina Olejniczak, Politechnika Poznańska, Wydział Inżynierii Zarządzania, ul. Strzelecka 11, 60-965 Poznań, e-mail: karolina.olejniczak@doctorate.put.poznan.pl.

wskaźnikami wzrostu gospodarczego dla tego regionu (Łaźniewska, Chmielewski, Nowak, 2012).

W niniejszym artykule skoncentrowano się na znaczeniu innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu konkurencyjnych regionów. Jego celem jest ukazanie związku przyczynowo-skutkowego między innowacyjnością małych i średnich przedsiębiorstw a ich otoczeniem regionalnym. Wychodząc od definicji pojęć regionu ekonomicznego i jego konkurencyjności, odniesiono się do wyników badań dotyczących innowacyjności przedsiębiorstw w zestawieniu z wynikami badań własnych, dotyczących subregionu leszczyńskiego. Rozważania te posłużyły do sformułowania wniosków, dotyczących wzmocnienia konkurencyjności badanego subregionu.

1. Region w ujęciu ekonomicznym

Jednym z kluczowych pojęć w rozważaniach dotyczących wpływu małych i średnich przedsiębiorstw na rozwój subregionu jest pojęcie regionu ekonomicznego, oznaczającego obszar wyodrębniony na podstawie kryteriów ekonomicznych, z określonym profilem gospodarczym i powiązany funkcjonalnie z gospodarką narodową. Według Löscha, region ekonomiczny powstaje na skutek powiązanych ze sobą procesów gospodarczo-społecznych na jego obszarze i stąd ma charakter obiektywny w przeciwieństwie do regionu administracyjnego, którego procesy nie muszą być ze sobą powiązane. Regiony ekonomiczne uczestniczą w procesach rynkowych, są podmiotami w gospodarce, współpracują ze sobą, ale też konkurują pomiędzy sobą, zwiększając swoje znaczenie w globalnym świecie. Są przestrzennie zwartymi podmiotami zdolnymi do kreowania procesów rozwojowych. Do najważniejszych cech regionów ekonomicznych należą: 1) powiązania wewnętrzne i zewnętrzne; 2) określona specjalizacja i profil gospodarczy; 3) zdolność do formułowania celów i ich realizacji; 4) funkcjonowanie ośrodka miejskiego pełniącego rolę czynnika integrującego; 5) występowanie społeczności regionalnej o podobnych wartościach i tworzących tożsamość regionalną (Korenik, 2011). Według Castellsa (2009), formą uczestnictwa społeczności regionalnych w globalnej gospodarce jest budowa tożsamości terytorialnej, będącej też rodzajem obrony przed nieprzewidywalną rzeczywistością globalizacji. Region ekonomiczny definiowany jest również jako kształtujący się układ ekonomiczny, którego elementy współzależą od siebie. Takie podejście pozwala spojrzeć na region ekonomiczny jak na system, którego elementy oraz ich wzajemne relacje mają istotne znaczenia dla kształtowania struktury gospodarczej regionu (Adamik, 2013). Struktura ta z jednej strony wynika z rozwoju regionu, z drugiej zaś – warunkuje go w sposób pozytywny (jako czynnik wzrostu) lub w sposób negatywny (jako bariera rozwoju) (Kosiedowski, 2008).

Jednym z kryteriów typologii regionów ekonomicznych jest ocena poziomu ich rozwoju gospodarczego. Nowe podejście w klasyfikacji regionów ekonomicznych zaproponował Florida (2008), który dokonał podziału w formie piramidy pod kątem atrakcyjności lokalizacji wiedzy i innowacji w regionach. Na szczycie piramidy znajdują się nieliczne regiony ekonomiczne, które generują wiedzę i tworzą innowacje, poniżej znajdują się regiony absorbujące tę wiedzę, a jeszcze niżej są tzw. megamiasta (w krajach słabo rozwiniętych często przyjmują formę megaslamsów).

U podstawy piramidy znajdują się liczne, słabo rozwinięte, peryferyjne regiony, które konkurują tanią, nisko wykwalifikowaną siłą roboczą lub też surowcami naturalnymi. Ma to związek z tworzeniem innowacji w ściśle zamkniętych lokalizacjach oraz procesem ich dyfuzji na obszary otaczające. Decydujące znaczenie ma efektywność wykorzystania tych innowacji, co staje się istotnym czynnikiem różnicowania regionów ekonomicznych. Zdaniem Gorzelaka (2003) zależności te determinują procesy rozwoju regionalnego i prowadzą do zróżnicowania w poziomie rozwoju regionów ekonomicznych. Innowacje tworzone są w regionach o znaczącym potencjale innowacyjnym (występowanie innowacyjnych przedsiębiorstw, sektora naukowo-badawczego, kapitału ludzkiego o wysokich kwalifikacjach, odpowiednie klimatu innowacyjnego i proinnowacyjnej polityki władz publicznych). W konkurowaniu globalnym mogą uczestniczyć tylko obszary o względnie wysokim poziomie rozwoju, a regiony słabo rozwinięte podejmują konkurencję kosztową, w której wygrywają obszary najbardziej niekorzystne.

Nowe znaczenie regionów oddaje też termin regionalizacji, kojarzonej ze wzrostem znaczenia regionów w realiach globalizacji. Według Castellsa regionalizacja oznacza taką reorientację struktur regionalnych, aby możliwe było włączenie się w procesy globalizacji przy jednoczesnym uwzględnieniu specyficznych walorów lokalnych (Korenik, 2011).

Znaczenie regionów dostrzega również Unia Europejska. W celu prowadzenia jednolitej polityki rozwoju wprowadzono kryterium statystyczne, zgodnie z którym cały obszar UE zostały podzielony na tzw. NUTS-y (Nomenclature of Units for Territorial Statistics). Przyjętym kryterium ich tworzenia są istniejące w danym państwie jednostki administracyjne oraz liczba ludności. Delimitacja jednostek nieadministracyjnych uwzględnia również pomocniczo kryteria geograficzne, społeczno-ekonomiczne, historyczne, kulturowe lub uwarunkowania środowiska naturalnego (https://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_regionalna/Przeglady_regionalne/Documents/Przegląd_regionalny_3_na_strone.pdf). Klasyfikacja taka umożliwia zbieranie, opracowywanie i udostępnianie porównywalnych danych na całym obszarze UE, które służą do oceny sytuacji społeczno-gospodarczej i prowadzenia polityki regionalnej. Zgodnie z zasadami UE ocena sytuacji jest prowadzona głównie na poziomach NTS 2 i NTS 3 (województwa i podregiony składające się w polskich warunkach najczęściej z kilku powiatów) i oparta jest, w przeważającej mierze, na dwóch wskaźnikach: wartości PKB na jednego mieszkańca i stopie bezrobocia. Ponadto przyznając pomoc najbardziej niekorzystnym regionom, brane są również pod uwagę: struktura bezrobocia oraz jego tendencje, migracje netto, aktywność ekonomiczna ludności oraz inwestycje (Makać, 2010).

2. Konkurencyjność regionu

Kluczowe dla pojęcia konkurencyjności regionalnej były prace Portera w latach 80. XX wieku. Autor początkowo skupiał się na konkurencyjności firm i przemysłu. Szybko zauważył, że jego model diamentu rozwoju znajduje również swoje zastosowanie dla państw, regionów i jednostek lokalnych. W swoich pracach Porter podkreśla, że czynniki rozwoju wyrastają na gruncie regionów, przy czym kluczowa staje się rola innowacji w podnoszeniu produktywności. Szczególne znaczenie

w koncepcji Portera przypisywane jest klastrom, które z jednej strony determinują przewagę konkurencyjną firm na ich obszarze, a z drugiej – silnie wpływają na konkurencyjność regionalną. W latach 90. XX wieku termin konkurencyjności regionalnej został przyjęty za cel polityki Komisji Europejskiej oraz rządów w Europie i Ameryce Północnej. Konkurencyjność, jako termin oznaczający osiąganie Porterowskich korzyści konkurencyjnych, produktywności oraz innowacyjności, nabrała szczególnego znaczenia na poziomie regionalnym, miejskim i lokalnym, a regiony stały się aktywnymi aktorami tworzącymi gospodarkę opartą na wiedzy. Obecnie władze regionalne i lokalne zajmują się względną pozycją konkurencyjną swoich lokalnych gospodarek, a tworzenie strategii dążących do poprawy konkurencyjności lokalnych jednostek terytorialnych uważane jest za główne ich zadanie (Łązniewska, Chmielewski, 2012). Bristow (2010) podkreśla, że to właśnie na poziomie regionalnym tworzonych jest wiele tzw. miękkich czynników zwiększających konkurencyjność i produktywność firm oraz przyczyniających się do podnoszenia ekonomicznego poziomu rozwoju.

Wiele instytucji krajowych oraz międzynarodowych (Bank Światowy, OECD, Komisja Europejska) podejmuje próby zdefiniowania konkurencyjności regionalnej. Zgodnie z rozumieniem Banku Światowego konkurencyjność utożsamiana jest z produktywnością, odnosząc się do wartości dodanej wytworzonej na jednostkę zaangażowanych środków. Kluczowe znaczenie mają ciągłe działania innowacyjne prowadzące do wzmocnienia czynników decydujących o wytworzonej wartości dodanej. Tak pojmowana przewaga konkurencyjna nie jest równoznaczna z przewagą komparatywną (Łązniewska i in., 2012). Komisja Europejska definiuje konkurencyjność jako zdolność gospodarek, branż i regionów do wytwarzania wysokich dochodów oraz poziomu zatrudnienia prowadzących do podnoszenia standardu życia mieszkańców jako wyniku zdolności do wytwarzania dóbr i usług znajdujących swoich nabywców na rynkach międzynarodowych. Jednocześnie KE definiuje takie determinanty konkurencyjności regionu jak: małe i średnie przedsiębiorstwa, infrastruktura i kapitał ludzki, instytucje i kapitał społeczny, badania i rozwój, a także bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Jako wskaźniki konkurencyjnych regionów wskazuje: działalność innowacyjną, kwalifikacje siły roboczej (wysoki udział osób z wyższym wykształceniem), wysoki wskaźnik zatrudnienia w usługach biznesowych i przemyśle, a także korzystne warunki regionalnej dostępności (Komisja Europejska, 2014). Ciekawą koncepcję regionalnej i lokalnej konkurencyjności jako elementów konkurencyjności systemowej (poziomy meta, makro, mezo i mikro) przedstawił Meyer-Stamer (2008), według którego konkurencyjność określonego terytorium oznacza zdolność do generowania coraz wyższych dochodów ludności tam żyjącej. Jest ona wynikiem działań zarówno indywidualnych, jak i całych zbiorowości, jest także powiązana z ogólnym poziomem regionalnego rozwoju gospodarczego, determinowanego w znacznym stopniu poprzez działalność innowacyjną.

Cechą wspólną przytoczonych definicji jest zorientowanie na wyniki gospodarcze, będące rezultatem osiągniętego rozwoju i umożliwiające jego porównywanie, a także na źródła tego rozwoju. Są to takie zasoby jak: innowacje, zasoby ludzkie, kapitał, technologie jak również otoczenie instytucjonalne i polityka gospodarcza, które decydują o alokacji tych zasobów. Reasumując można sformułować następu-

jące wnioski dotyczące konkurencyjności regionalnej: 1) czynniki wpływające na konkurencyjność regionalną pochodzą z poziomów makro, mezo i mikro; 2) konkurencyjność regionalna może być wyrażana poprzez parametry ilościowe i jakościowe; 3) koncentruje się na mierzalnych aspektach: dochodzie per capita i zatrudnieniu; 4) zależy od produktywności czynników produkcji i zdolności do wytwarzania dóbr i usług znajdujących swoich nabywców na rynkach ponadregionalnych i międzynarodowych prowadząc do rosnących standardów życia ludności; 5) zależy również od regionalnego środowiska przedsiębiorczości wpływającego na produktywność, które tworzą m.in. lokalne instytucje, kapitał społeczny oraz władze publiczne (Łązniewska i in., 2012).

3. Rola innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu konkurencyjnych regionów ekonomicznych

Małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają w polityce rozwoju endogenicznego regionów szczególną rolę. Poprzez lokalny charakter swojej działalności wywierają istotny wpływ na jego rozwój. Integrują i wykorzystują lokalne zasoby, wykazując przy tym znaczną elastyczność. Przyczyniają się do poprawy warunków życia społeczności lokalnej, tworzą nowe miejsca pracy i kreują nowe wartości w regionie (Adamik, 2013). Ich konkurencyjność wpływa na konkurencyjność całego subregionu. Zgodnie z przyjętymi modelami rozwoju w unijnych i krajowych dokumentach programowych ich długofalowy wzrost ma następować przez działalność innowacyjną (Olejniczak, 2014). Oznacza to wzrost znaczenia instytucji otoczenia biznesu, regionalnych systemów innowacji oraz sieci powiązań pomiędzy sektorem naukowo-badawczymi oraz małymi i średnimi przedsiębiorstwami, przy czym kluczową rolę odgrywają instytucje regionalne i lokalne oraz władze publiczne (Olejniczak, 2015). Innowacje są możliwe wtedy, gdy istnieje lokalne środowisko innowacyjności, a lokalna polityka gospodarcza stymuluje zachowania przedsiębiorstw w tym zakresie. Współpraca tych podmiotów tworzy kapitał relacyjny, będący niepowtarzalnym potencjałem regionalnym i organizacyjnym, atrakcyjnym dla lokalizacji nowych przedsiębiorstw. Konkurencyjność subregionu zwiększa istotnie szanse na konkurencyjność przedsiębiorstw na swoim terenie, tworząc samonapędzający się mechanizm konkurencyjności regionalnej (Adamik, 2013).

3.1. Innowacje jako źródło przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw

W niniejszym podrozdziale skoncentrowano się na związku przyczynowo-skutkowym innowacji jako czynnika konkurencyjności przedsiębiorstw (w ujęciu mikro), przy czym innowacje rozumiane są w znaczeniu wąskim jako wprowadzenie nowego lub znacząco ulepszanego produktu lub procesu, nowej metody organizacyjnej lub marketingowej w przedsiębiorstwie i w jego relacjach z otoczeniem, a także w organizacji miejsca pracy (OECD, 2008). Innowacje procesowe wywierają największy wpływ ekonomiczny, gdyż wprowadzają zmiany w całym systemie produkcji, dystrybucji i usług dostawczych w celu osiągnięcia korzyści skali. Ulepszenia istniejących produktów i usług nazywane są innowacjami przyrostowymi

(ewolucyjnymi), a zmiany zasadnicze produktów i usług zwane są innowacjami radykalnymi (rewolucyjnymi) (Gaczek, 2005). Zmiany i ulepszenia designu i konfiguracji zwane są innowacjami architektonicznymi (Noorani, 2014). W literaturze przedmiotu do oceny związku pomiędzy innowacyjnością, a przewagą konkurencyjną przedsiębiorstw stosuje się m.in. analizę łańcucha wartości (Porter, 2006). Można założyć, że wszystkie technologie stosowane zarówno w działalności podstawowej, jak i pomocniczej wpływają na kształtowanie bezpośredniej lub pośredniej przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw. Przewagi te są kształtowane poprzez takie zjawiska jak: 1) korzyści innowatora związane z pionierstwem we wdrażaniu innowacji; 2) uzyskiwaniem wyłączności na procesy uczenia się i dostępu do czynników wytwórczych; 3) poprawa struktury kosztów i/lub dywersyfikacja firmy; 4) zmiana ogólnej struktury branży (Weresa, 2012).

W gospodarce opartej na wiedzy, z uwagi na wzrastającą szybkość procesów dyfuzji, dla utrzymywania przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa dodatkowo wzrasta znaczenie ochrony praw własności oraz nieustające prowadzenie działań B+R (Weresa, 2009). Czynniki te, będąc elementami regionalnych systemów innowacji, wiążą konkurencyjność przedsiębiorstw z funkcjonowaniem tych systemów. Wyniki badań empirycznych w tym zakresie wskazują na kilka czynników mających największe znaczenie dla bieżącej i przyszłej konkurencyjności przedsiębiorstw i są to: 1) podejmowane działania B+R; 2) kwalifikacje pracowników; 3) stosowane technologie; 4) współpraca z sektorem badawczym; 5) skuteczność w przekształcaniu wyników badań w innowacyjne wdrożenia; 6) gotowość do restrukturyzacji i dywersyfikacji; 7) zasoby finansowe oraz 8) odpowiednie działania marketingowe i zarządcze (Atzei, Groepper, Novara, 1999).

Z tego powodu interesujące są wyniki jakościowych badań własnych przeprowadzonych za pomocą wywiadu pogłębionego w subregionie leszczyńskim, na losowo wybranej próbie 24 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw w 2015 roku. Wyniki te zostały skonfrontowane z wynikami innych badań przeprowadzonych w Polsce przez GUS (Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2004–2006, 2008), Ranking Najbardziej Innowacyjnych Firm w Polsce „Kamerton Innowacyjności 2008” oraz PKPP Lewiatan 2011.

W tabeli 1 przedstawiono wielkość badanych przedsiębiorstw w subregionie leszczyńskim ze względu na liczbę zatrudnionych.

Tabela 1

Struktura badanych przedsiębiorstw w %

Mikro (0–9 zatrudnionych)	66,7
Małe (10–49 zatrudnionych)	29,2
Średnie (50–249 zatrudnionych)	4,2

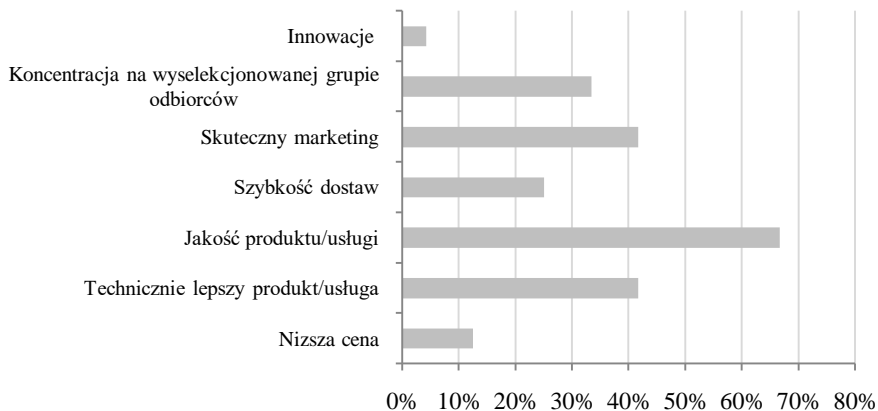
Źródło: opracowanie własne.

3.2. Innowacyjność MSP w świetle badań empirycznych

Do głównych barier innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce zalicza się: ograniczone środki finansowania innowacji ze strony przedsiębiorstw

oraz brak odpowiedniego wsparcia instytucji finansowych, niedostateczne kontakty sektora MSP i sfery B+R oraz trudny dostęp do wyników badań naukowych, małe zainteresowanie pracowników i właścicieli postępowaniem technicznym i technologicznym, niedostosowanie oferty współpracy dla sektora gospodarczego ze strony uczelni wyższych, niewłaściwa polityka państwa oraz brak wsparcia finansowego ze strony władz publicznych, wysokie koszty transferu wiedzy i technologii oraz brak odpowiednio wykwalifikowanej siły roboczej ze strony przedsiębiorstw (Marciniak, 2010).

Zgodnie z wynikami badań, MSP w Polsce zasadniczo nie mają charakteru innowacyjnego, a budowa ich pozycji konkurencyjnej przebiega w zależności od ich otoczenia, koniunktury gospodarczej i branży (Starczewska-Krzysztozek, 2008). Zgodnie z wynikami badania przeprowadzonego przez PKPP Lewiatan¹, do grupy trzech najważniejszych czynników kształtujących pozycję konkurencyjną MSP należą: jakość produktów i usług (43,4%), cena (15,4%) oraz jakość obsługi klienta (15,3%). Innowacyjny charakter produktów i usług ma znaczenie zaledwie dla 2,4% MSP (PKPP Lewiatan, 2011). Z kolei z badań własnych przeprowadzonych w subregionie leszczyńskim wynika, że poprawa jakości produktu/usługi stanowi dla 66,7% badanych przedsiębiorstw najważniejszy czynnik wzmacniania pozycji konkurencyjnej, niższa cena dla 12,5%, a wprowadzanie innowacji ma znaczenie jedynie dla 4,2% przedsiębiorstw (rys. 1).

Rysunek 1: Sposoby wzmacniania pozycji konkurencyjnej MSP w subregionie leszczyńskim

Źródło: opracowanie własne.

¹ Badanie zrealizowane przez CBOS w okresie od czerwca do sierpnia 2011 r. na ogólnopolskiej próbie 1501 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw za pomocą wywiadu bezpośredniego.

Dzieje się tak niezależnie od rynków zbytu tzn. zarówno przedsiębiorstwa kierujące swoje produkty/usługi głównie na rynek lokalny, jak i te działające na rynkach ponadregionalnych i międzynarodowych budują zasadniczo swoją pozycję konkurencyjną na podstawie jakości, a cena ma relatywnie mniejsze znaczenie. Zaznaczyć przy tym należy, że rynek lokalny i regionalny jest głównym rynkiem zbytu dla połowy MSP w subregionie. Zaledwie 25% z nich kieruje swoje produkty na rynki ponadregionalne, a dalsze 25% na rynek europejski i globalny.

Inaczej kształtuje się sytuacja wśród tzw. Firm Innowacyjnych. Jak wynika z Rankingu Najbardziej Innowacyjnych Firm w Polsce „Kamerton Innowacyjności 2008”² znaczenie innowacji w budowaniu ich pozycji konkurencyjnej jest wielokrotnie wyższe. Znacznie większe znaczenie ma również wykorzystywanie nowoczesnych technologii w procesie produkcyjnym, własne rozwiązania technologiczne i metody zarządzania oraz kanały dystrybucji. Dla firm innowacyjnych cena ma charakter wspierający jakość produktów i usług. Firmy Innowacyjne konkurując na rynkach międzynarodowych znacznie większą wagę przywiązują do jakości i innowacyjności swoich produktów/usług. W przypadku kierowania produktów na rynki krajowe, regionalne i lokalne wzrasta znaczenie ceny, a maleje znaczenie atrybutów innowacyjności (certyfikaty jakości, nowoczesne technologie wytwarzania i kanały dystrybucji) (Starczewska-Krzysztozek, 2008).

Pomimo koncentracji na jakości produktów/usług, MSP w subregionie leszczyńskim nie współpracują z instytucjami transferu wiedzy i technologii oraz nie mają kontaktów z sektorem B+R. Tylko 15% przedsiębiorstw korzysta z usług firm konsultingowych, a poszukiwane porady od firm zewnętrznych dotyczą jedynie kwestii podatkowych i prawnych.

Jak wynika z rankingu najbardziej innowacyjnych firm, także firmy innowacyjne rzadko współpracują z sektorem nauki, a większość projektów innowacyjnych realizują dzięki własnym pracownikom i zespołom badawczym. Podobnych informacji dostarczają badania GUS. Także firmy innowacyjne rzadko współpracują z firmami konsultingowymi. Podobnych danych, dotyczących korzystania z usług i porad firm zewnętrznych, dostarczają badania PKPP Lewiatan. MSP korzystają głównie z porad biur rachunkowych i kancelarii prawnych (Starczewska-Krzysztozek, 2008).

Jak wynika z raportu GUS, w latach 2004–2006 firmy wprowadzały głównie innowacje marketingowe i organizacyjne, relatywnie mniejszy odsetek firm koncentrował się na wdrażaniu innowacji produktowych i procesowych. Według Rankingu Najbardziej Innowacyjnych Firm w latach 2007–2008 firmy koncentrowały się na innowacjach produktowych i procesowych wdrażając oba typy innowacji (68% przedsiębiorstw). Innowacje marketingowe i organizacyjne były domeną ok. 40% przedsiębiorstw.

Jakkolwiek w subregionie leszczyńskim wprowadzanie innowacji leży w zainteresowaniu niewielkiej liczby MSP, to jednak zdecydowana większość z nich koncentruje się na polepszeniu jakości oferowanych produktów/usług (67%) oraz mo-

---

² Ranking dotyczy 374 innowacyjnych przedsiębiorstw, które zgłosiły swój udział w badaniu przeprowadzonym w okresie od września do października 2008 r. za pomocą wywiadu bezpośredniego. Badanie nie ma charakteru reprezentatywnego dla całego sektora przedsiębiorstw, należy je jednak uznać za odpowiadające opiniom firm, które wyróżniają się świadomością znaczenia innowacji we współczesnej gospodarce.

dernizacji procesów wytwarzania (42%). Około 42% z nich deklaruje zainteresowanie wzmocnionymi działaniami marketingowymi, a 32% koncentrację na wyselekcjonowanej grupie odbiorców. Pomimo że brak kapitału wskazywany jest jako główna bariera działań rozwojowych, tylko 65% MSP w subregionie leszczyńskim jest zainteresowanych pozyskaniem kapitału obcego na rozwój; 30% badanych zdecydowanie zaprzeczyło takiemu zainteresowaniu. Tylko około jednej trzeciej przedsiębiorstw ubiegło się o kredyt bankowy lub pożyczkę w przeszłości. Również w firmach innowacyjnych według Rankingu Najbardziej Innowacyjnych Firm w Polsce działalność rozwojowa odbywa się zasadniczo dzięki środkom własnym. Innowacje procesowe finansowane są w 79% ze środków własnych, innowacje produktowe w 80%, a organizacyjne w ponad 90%. Ponadto zarówno firmy w subregionie leszczyńskim, jak i firmy innowacyjne według Rankingu Najbardziej Innowacyjnych Firm zwracają uwagę na takie bariery rozwoju i innowacyjności jak: brak odpowiednich ulg podatkowych, trudny dostęp do funduszy unijnych, brak odpowiedniej polityki ze strony władz publicznych, brak zainteresowania współpracą ze strony sektora nauki oraz brak możliwości pozyskania finansowania działań rozwojowych na rynku kapitałowym (Starczewska-Krzysztozek, 2008).

Uwagi końcowe

Z punktu widzenia rozważań dotyczących roli MSP w tworzeniu konkurencyjnych regionów celowe wydaje się postrzeganie go jako ekonomicznego systemu, w którym współzależne elementy wpływają na siebie i oddziałują. Zgodnie z najnowszymi koncepcjami konkurencyjności regionalnej, w których szczególne znaczenie przypisywane jest innowacjom oraz czynnikom wiedzy, kluczową rolę determinantów konkurencyjności pełnią małe i średnie przedsiębiorstwa, instytucje otoczenia biznesu oraz władze publiczne, kapitał społeczny oraz sfera badań i rozwoju. W artykule odniesiono się do wybranych czynników tworzących konkurencyjność subregionu z perspektywy MSP w nim funkcjonujących.

Biorąc pod uwagę wybrane wyniki badań w subregionie, w tym ich nieznaczące zainteresowanie działalnością innowacyjną, należy zakładać ograniczony wpływ MSP na tworzenie długofalowej konkurencyjności subregionu. Po pierwsze na szczególną uwagę zasługuje zasadniczy brak powiązań przedsiębiorstw z ich otoczeniem instytucjonalnym, brak zainteresowania współpracą z sektorem B+R, a także pilna potrzeba dofinansowania ich rozwoju. Po drugie, niepokojący jest brak zainteresowania kapitałem obcym ze strony przedsiębiorstw, mimo że jego niedostatek jest wskazywany jako główna bariera dalszego rozwoju. Może to być spowodowane brakiem tradycji inwestowania w działalność innowacyjną, co może być zagrożeniem dla ich funkcjonowania w przyszłości. Po trzecie, blisko dwie trzecie przedsiębiorstw podejmuje liczne działania modernizacyjne i ulepszające jakość produktów, wykorzystują przy tym lokalne zasoby, jednak tylko jedna czwarta z tych produktów kierowana jest na rynki międzynarodowe. Po czwarte, ponad 15% MSP koncentruje się na cenie jako najistotniejszym czynnikiem konkurencyjności. Wyniki badań własnych korespondują z wynikami PKPP Lewiatan oraz danymi GUS dla reprezentatywnej grupy MSP w Polsce. Choć Ranking Najbardziej Innowacyjnych Firm wskazuje na zdecydowanie odmienne podejście tzw. firm innowacyjnych, to zasadnicze problemy związane z ograniczoną

możliwością pozyskania kapitału na działalność innowacyjną, brakiem powiązań i współpracy z sektorem B+R oraz odczuwalnym brakiem odpowiedniej polityki ze strony władz publicznych koresponduje z wynikami uzyskanymi w subregionie leszczyńskim.

Wydaje się więc, że w zdecydowanej większości można mówić o braku efektu mechanizmu samonapędzającej się konkurencyjności regionalnej. Zarówno przedsiębiorstwa w badanym subregionie, jak i pozostałe zasadniczo nie uczestniczą w regionalnych systemach innowacji, nie współpracują z instytucjami otoczenia biznesu oraz nie odczuwają wspierającej polityki władz publicznych w tym zakresie.

Reasumując można stwierdzić, że MSP w ograniczonym stopniu wpływają na długofalową konkurencyjność subregionu, który ze swojej strony również wywiera ograniczony wpływ na działalność przedsiębiorstw. Na pozytywną uwagę zasługuje fakt koncentracji zdecydowanej większości przedsiębiorstw na poprawie jakości swoich produktów/usług oraz modernizacji metod wytwarzania. Świadczy to o świadomości potrzeby budowania pozycji konkurencyjnej opartej na działaniach jakościowych, w których cena odgrywa rolę drugorzędną i to niezależnie od rynków zbytu. Oznacza to może, że w przypadku odpowiedniego wsparcia ze strony otoczenia instytucjonalnego, łatwiejszego dostępu do źródeł finansowania zewnętrznego oraz wzmocnienia oddziaływania kapitału relacyjnego i współpracy z sektorem B+R jako elementu lokalnego systemu innowacji możliwe jest rozwinięcie działań innowacyjnych MSP, co z kolei powinno przełożyć się, w perspektywie długofalowej, na wzmocnienie konkurencyjności subregionu rozumianego jako systemu ekonomicznego.

Literatura

- Adamik, A. (2013). Rola współpracy międzyorganizacyjnej MSP w procesach kształtowania konkurencyjności regionu na przykładzie firm regionu świętokrzyskiego. *Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach*, 1, 25–38. Pobrano z: http://miscellanea.ukj.edu.pl/data/Oferta/Pliki/320_2adamik.pdf (17.11.2015).
- Akman, G., Yilmaz, C. (2008). Innovative capability, innovation strategy and market orientation: an empirical analysis in Turkish software industry. *International Journal of Innovation Management*, 12 (1), 69–111.
- Atzei, A., Groepper, P., Novara, M. (1999). Innovations for Competitiveness: European Views on “Better-Faster-Cheaper”. *Acta Astronautica*, 55 (7–12), 745–754.
- Bristow, G. (2010). *Critical Reflections on Regional Competitiveness*. London–New York: Routledge.
- Castells, M. (2009). *Sila tożsamości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 68–70.
- Florida, R. (2008). *Who's Your City. How the Creative Economy is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*. Nowy Jork: Basic Books.
- Gaczek, W.M. (2005). Innowacyjność jako czynnik podnoszenia konkurencyjności gospodarki regionu, W: W.M. Gaczek (red.), *Innowacje w rozwoju regionu. Zeszyty Naukowe nr 57*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Goksoy, A., Vayvay, O., Ergenel, N. (2013). Gaining Competitive Advantage through Innovation Strategies: An Application in Warehouse Management Process. *American Journal of Business and Management*, 2, (4), 304–321.
- Gorzelałak, G. (2003). Bieda i zamożność regionów. Założenia, hipotezy, przykłady. *Studia Regionalne i Lokalne*, 1 (11), 37–59.
- https://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_regionalna/Przeglady_regionalne/Documents/Przeklad_regionalny_3_na_strone.pdf (14.09.2014).
- Komisja Europejska, *Investycje na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Promowanie rozwoju i dobrego rządzenia w regionach UE i miastach. Szósty raport na temat spójności gospodarczej*,

- społecznej i terytorialnej, Bruksela 2014. Pobrano z: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion6/6cr_pl.pdf (3.11.2015).
- Korenik, S. (2011). *Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-gospodarczych*. Warszawa: CeDeWu.
- Kosiedowski, W. (2008). Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym. W: Z. Strzelecki (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Łaźniewska, E., Chmielewski, R. (2012). Historyczne podłoże regionalnej konkurencyjności. W: E. Łaźniewska, M. Gorynia (red.), *Konkurencyjność regionalna. Konceptje – strategie – przykłady*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Łaźniewska, E., Chmielewski, R., Nowak, P. (2012). Definicje, modele i studia nad regionalną konkurencyjnością. W: E. Łaźniewska, M. Gorynia (red.), *Konkurencyjność regionalna. Konceptje-strategie-przykłady*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Makać, W. (2010). *Statystyka ekonomiczna. Wybrane mierniki makroekonomiczne*. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Marciniak, S. (2010). *Innowacyjność i konkurencyjność gospodarki*. Warszawa: C.H. Beck.
- Meyer-Stamer, J. (2008). Systemic Competitiveness and Local Economic Development. W: S. Bodhanya (red.), *Large Scale Systemic Change: Theories, Modelling and Practices*. Pobrano z: http://www.meyer-stamer.de/2008/Systemic+LED_SouthAfrica.pdf (4.11.2015).
- Noorani, I. (2014). Service Innovation and Competitive Advantage. *European Journal of Business and Innovation Research*, 2 (1), 12–38.
- OECD, EUROSTAT. *Podręcznik Oslo. Zasady gromadzenia i interpretacji danych dotyczących innowacji*, Paryż 2005, wersja polska: Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa 2008.
- Olejniczak, K. (2015). Wpływ otoczenia instytucjonalnego na małe i średnie przedsiębiorstwa w regionach. W: A. Bielawska (red.), *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Mikrofirma 2015*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- Olejniczak, K. (2014). Wspieranie innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w Szwajcarii. W: A. Bielawska (red.), *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Mikrofirma 2014*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
- PKPP Lewiatan, *Slabe i mocne strony sektora MSP w Polsce. Szanse i zagrożenia rozwojowe* (2011). Pobrano z: http://konfederacjalewiatan.pl/_files/2011_12/Raport_MSP.pdf (12.11.2015).
- Porter, M. (2006). *Przewaga konkurencyjna. Osiąganie i utrzymywanie lepszych wyników*. Gliwice: Helion.
- Starczewska-Krzysztozek, M. (2008). *Ranking Najbardziej Innowacyjnych Firm w Polsce. Kamerton Innowacyjności 2008*. Pobrano z: http://konfederacjalewiatan.pl/_files/publikacje/Ranking_firm%20innowacyjnych.pdf (5.11.2015).
- Weresa, M.A. (2009). Innowacje jako źródło przewagi konkurencyjnej w gospodarce opartej na wiedzy. W: E. Mińska-Struzik, T. Rynarzewski (red.), *Szoki technologiczne w gospodarce światowej*. Poznań: Wydawnictwo UAM.
- Weresa, M.A. (2012). *Systemy innowacyjne a konkurencyjność w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*. Instytut Gospodarki Światowej KGŚ SGH (3926/B/H03/2011/40). Pobrano z: http://kolegia.sgh.waw.pl/pl/KGS/struktura/IGS-KGS/publikacje/Documents/Weresa_311.pdf (5.11.2015).

THE ROLE OF INNOVATION OF SMEs IN CREATING COMPETITIVE REGIONS

Abstract: *Purpose* – To show the causal link between innovation of SMEs and their regional surroundings.

Design/Methodology/approach – Empirical study of SMEs in the subregion and analysis of the results of other studies on enterprise innovation.

Findings – Proposals for strengthening the competitiveness of the tested subregion.

Originality/value – High for the tested subregion.

Keywords: institutional environment, social capital, institutions, competitiveness, small and medium-sized enterprises

Cytowanie

Olejniczak K. (2016), Rola innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu konkurencyjnych regionów. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 5 (83/2), 41–52. DOI: 10.18276/frfu.2016.5.83/2-04.